

Нелегално тржиште: специфичности, ...

Прегледни рад

Економика пољопривреде

Број 4/2010.

УДК: 339.13.025.4

НЕЛЕГАЛНО ТРЖИШТЕ: СПЕЦИФИЧНОСТИ ОРГАНИЗАЦИЈЕ И ФУНКЦИОНИСАЊЕ

М. Кулић¹, Г. Бошковић²

Сажетак: Овај рад је инспирисан актуелним проблемима супротстављања организованом криминалу који добрим делом контролише нелегална тржишта. Стога је и циљ рада да се укаже на најзначајније аспекте истраживања нелегалних тржишта, чије познавање омогућава креирање ефикасних стратешких опредељења у борби против различитих облика организованог криминала. Савремене криминалне организације су профитно оријентисане и тржишно устројене, а методи деловања које користе комбинација су криминалних и метода рада савремених пословних организација. У раду посебна пажња је посвећена дистинкцији између традиционалног и тржишно оријентисаног имовинског криминала, специфичности организације нелегалних тржишта, принципима функционисања нелегалних тржишта, као и основним елементима за анализу нелегалних тржишта.

Кључне речи: нелегално тржиште, организовани криминал, тржишно оријентисан имовински криминал, организација и функционисање нелегалних тржишта.

1. Увод

Средином осамдесетих година XX века учињен је заокрет у супротстављању криминалу на глобалном нивоу, који тежиште борбе против имовински мотивисаног криминала усмерава ка заплени средстава стечених криминалном делатношћу и онемогућавање укључивања таквих средстава у легалне финансијске токове (Becker, 1985: 20). Утицај на овакво опредељење у супротстављању имовински мотивисаном криминалу остварио је неуспех

¹ Проф. др Мирко Кулић, Факултет за пословне студије, Мегатренд универзитет, Београд, e-mail: mkulic@megatrend.edu.rs

² Др Горан Бошковић, доцент, Криминалистичко-полицијска академија, Београд

традиционалних приступа у борби против организованог криминала. Наиме, шездесетих година XX века посебно у Америци борба против ове врсте криминала била је усмерена ка нижим структурама у криминалним организацијама које су биле лако заменљиве и није дала очекиване резултате. Седамдесетих година XX века борба против организованог криминала била је усмерена ка највишим структурама криминалних организација. Међутим, ни овај приступ није дао задовољавајуће резултате јер је долазило до регруписавања криминалних организација, које су настављале да се баве криминалним активностима на нелегалним тржиштима (најчешће недозвољеном трговином опојним дрогама). Објашњење оваквих ефеката тражи се у основним поставкама функционисања нелегалног тржишта, које указују на то да уколико постоји потреба за нелегалном робом или услугама неко ће покушати да задовољи те потребе привучен великим стопама криминалног профита.

Тржиште можемо одредити као свеобухватност односа понуде и тражње који у одређеном месту и у одређено време утичу на продају роба и дистрибуцију услуга. Нелегално тржиште најчешће обухвата тржиште: нелегалне робе, њихову производњу, трговину и поседовање; нелегалну трговину легалним робама и нелегално пружање услуга (Weenink, 2004: 32). Нелегално тржиште у ширем смислу представља тржиште добара и услуга на коме се кршењем позитивних законских прописа обављају купопродајне трансакције робе и услуга чији је промет иначе дозвољен у оквиру законом предвиђених процедура (алкохол, нафта, цигарете и сл.). Назива се још и „црним, сивим тржиштем или економијом“. Нелегално тржиште у ужем смислу је тржиште робе и услуга чији је промет строго забрањен или ограничен законским прописима и контролисан од стране државних институција (трговина оружјем, наркотицима, људима и сл.).

Нелегално тржиште са становишта географског простора може бити: локално, регионално, национално и међународно. Са становишта робе и услуга које су предмет понуде нелегално тржиште може бити: тржиште нелегалне робе (опојне дроге, фалсификовани новац, оружје и др.), тржиште нелегалне трговине легалним робама (на „црно“ која подразумева избегавање плаћања пореза) и тржиште нелегалног пружања услуга (кријумчарење људи, проституција и др.). Са становишта понуде и тражње криминално тржиште је *имперфектно*.³ Нелегално тржиште је имперфектно јер се цене на овом тржишту врло често формирају под притиском јачег фактора на страни понуде или тражње, што у овом случају представља утицај доминантних криминалних организација које стварају монополски положај.

³ Тржиште је *перфектно* када се на њему производи и услуге размењују по тржишним ценама које се слободно формирају на основу понуде и тражње.

Нелегално тржиште се може поделити и на тржиште купаца и тржиште продаваца. На тржишту купаца доминира купац, који се појављује као крајњи корисник услуга или потрошач одређене робе, а оваква ситуација је могућа зато што на тржишту имамо већу понуду него тражњу. У случају тржишта продаваца је обрнута ситуација у којој доминирају продавци због веће тражње. Формирањем наведених односа на тржишту страна која доминира је у могућности да диктира услове размене. Креирање стратешких опредељења за супротстављање организованом криминалу није могуће без базичних сазнања о организацији и начину функционисања нелегалних тржишта.

2. Традиционални и тржишно оријентисан имовински криминал

За боље разумевање организације и функционисања нелегалног тржишта веома је битно ближе се упознати са поделом имовинског криминала на традиционални и тржишно оријентисан криминал (Naylor, 1999: 8). Историјски гледано главни правци деловања полиције у супротстављању имовинском криминалу били су управо усмерени ка традиционалним формама имовинског криминала (крађе, тешке крађе, проневере и др) који по својој природи обухватају редистрибуцију постојећег богатства. Традиционални имовински криминал заснива се на билатералном односу учиниоца и жртве. У том односу жртва се може лако идентификовати као физичко или правно лице и може се утврдити износ штете нанесене извршеним кривичним делом.

Тржишно оријентисан имовински криминал има економску природу и разликује се од традиционалних форми имовинског криминала. Наиме, тржишно оријентисан имовински криминал подразумева производњу и дистрибуцију нове робе (нпр. опојне дроге) и пружање услуга (нпр. организована проституција). Однос који се успоставља је добровољан веома сличан легалном економском пословању и најчешће обухвата произвођаче, дистрибутере, организаторе и крајње кориснике.

Ефекти које ова врста криминала остварује на економију уопштено посматрано могу да буду „позитивни“. Према подацима UNODCCP-а (*United Nations Office for Drug Control and Crime Prevention*), у 2000-тој години је у свету било око 222 000 хектара земљишта под засадама опијумског мака, са капацитетима производње 4 700 тона опијума годишње највише у Мјанмару и Авганистану и другим азијским земљама (Лаосу, Тајланду и Пакистану). Такође, према овим подацима под засадама кока биљке било је укупно 212 089 хектара земљишта, од чега највише 163 289 хектара у Колумбији, а према проценама сваки десети становник ове земље зарађује приходе из послова везних за опојне дроге. На основу наведених података можемо закључити да

се добар део бруто друштвеног производа наведених држава заснива управо на незаконитим приходима од опојних дрога (UNODCCP, 2001:60).

Наиме, ова врста криминала подразумева производњу и дистрибуцију нелегалних роба и услуга, а криминални профит остварен на овакав начин кроз потрошњу улази у бруто друштвени производ. Међутим, дугорочно гледано то може да доведе до нарушавања интегритета финансијских и других државних институција и урушавања комплетног друштвеног система. Велике количине нелегално стечених средстава које поседују криминалци и криминалне организације представљају потенцијалну опасност за корумпирање у легалном пословању и раду државних органа. Такође, омогућавају и укључивање криминалних организација у легално пословање, што може бити нарочито опасно ако се то користи као подршка криминалној делатности.

Тржишно оријентисан имовински криминалитет ствара симбиозу између легалног и нелегалног сектора друштва, тиме што, с једне стране, има захтеве за задовољењем одређених потреба (тражња за опојним дрогама, услугама проститутки, акцизном и дефицитарном робом), а с друге стране стварање механизма за задовољење тих потреба по тржишном принципу.

Нелегално тржиште функционише слично основним поставкама функционисања легалног тржишта, које се огледају у чињеници да уколико постоји тражња за нелегалном робом или услугама неко ће наћи да је то исплативо и покушаће да задовољи те потребе. Ефекти деловања надлежних државних органа у супротстављању имовинском криминалу могу се посматрати у односу на традиционални и тржишно оријентисан имовински криминал. У случајевима тржишно оријентисаног имовинског криминала, уколико је деловање надлежних државних органа ефикасније дешава се да се повећава број људи укључених у криминалну делатност привучених екстра профитом. Нелегално тржиште реагује на појачано деловање надлежних државних органа повећањем цена робе што је условљено већим ризиком откривања криминалне делатности и смањењем понуде (повећање цене опојних дрога на нелегалном тржишту и долазак криминалних група из Бугарске за време акције *Сабља*, чији је основни циљ био заузимање упражњених позиција на тржишту). Ове механизме треба имати у виду при креирању стратешких опредељења супротстављању организованом криминалу, који најчешће контролише нелегално тржиште.⁴

⁴ Ruter, P. (1996). The Mismeasurement of Illegal Drug Markets: the implications of Its Irrelevance. in S. Pozo, ed., *Exploring the Underground Economy*, Michigan: W.E. Upjohn Institute.

3. Организација нелегалних тржишта

Спознајом специфичности организације и функционисања нелегалних тржишта омогућава се правилан избор метода за ефикасније супротстављање деструктивном деловању криминалних организација које контролишу нелегално тржиште. У литератури налазимо различите моделе организације нелеганог тржишта (Naylor, 1999: 25).

Први, организација нелегалног тржишта почива на принципу апсолутног монопола, што значи да се на врху пирамиде одлучивања налази једна особа или група људи која доноси одлуке које се реализују на нижим нивоима. Моћ је концентрисана на врху хијерархијске пирамиде, где се одлучује о прерасподели профита, ценама роба, стратегији развоја и слично. Најчешће овакав стереотипи поглед на организовање и функционисање нелегалног тржишта срећемо у медијима.

Други, описује организацију нелегалног тржишта која почива на принципу поверења. Наиме, у овом случају имамо више независних криминалних организација које су се сагласиле да делегирају своје представнике у централни орган који доноси одлуке о прерасподели нелегалног тржишта. На основу одлука овог органа поједине криминалне организације делују на нелегалном тржишту. У случајевима непоштовања одлука централног тела покрећу се механизми санкционисања непослушних, који некада могу да буду веома екстремни (убиства непослушних).

Трећи, објашњава организацију нелегалног тржишта засновану на принципу децентрализације, што подразумева постојање више независних криминалних организација које функционишу на неком нелегалном тржишту. Криминалне организације обједињавају своје деловање у случајевима угрожености заједничких интереса на нелегалном тржишту. То су најчешће ситуације када државни органи или међународна тела покрећу акције за спречавање деловања криминалних организација. У тим случајевима криминалне организације обједињују своју моћ и покушавају корупцијом, уценама, убиствима, коришћењем политичких контаката и на друге начине, да утичу да предузете акције остваре што мањи ефекат на интересе криминалних организација.

Четврти, описује организацију нелегалног тржишта као скуп независних група, које обједињавају заједнички интереси. По овом моделу нелегално тржиште има форму скупа подељених мањих тржишта у зависности од робе која се нуди на њему (тржиште опојних дрога, тржиште украдених аутомобила, тржиште оружја, тржиште сексуалних услуга и др.). Поједине криминалне организације ступају у пословне односе са другима

ради реализације конкретних послова, а успостављене везе између криминалних организација су привременог карактера.

Наведена гледишта у односу на организацију нелегалног тржишта могу да буду добра основа за истраживање организације и функционисања нелегалног тржишта у нашој земљи, као неизоставног дела стратегије супротстављања организованом криминалу у националним и међународним оквирима.⁵

4. Функционисање нелегалних тржишта

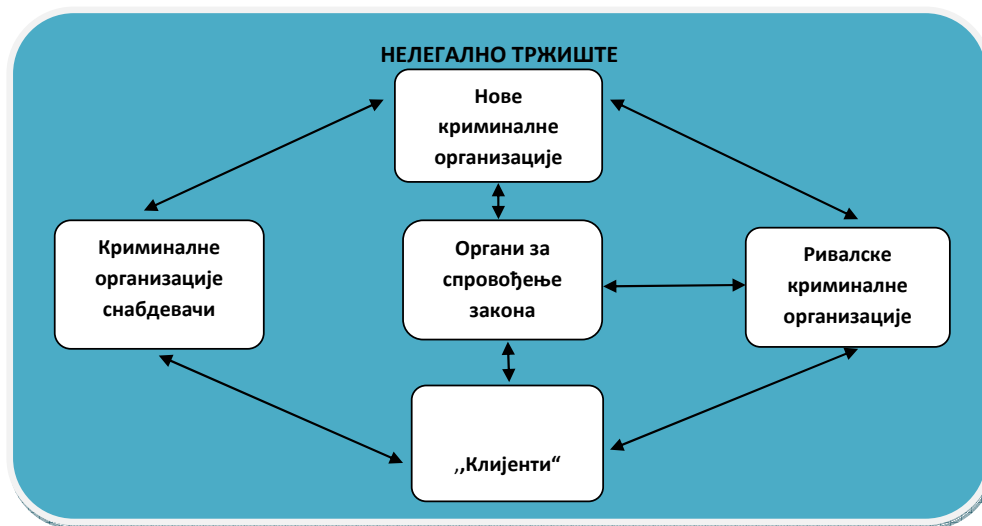
Једна од првих претпоставки при проучавању начина функционисања нелегалних тржишта односи се на монопол криминалних организација над нелегалним тржиштем (Chang, eds., 2005:665). Међутим, ако пажљивије анализирамо нелегално тржиште уочићемо да оно представља спој супротстављених страна које теже да наметну сопствене интересе другима и контролишу нелегално тржиште. Нелегално тржиште спаја са једне стране криминалне организације које су у ривалским односима (тежећи да повећају свој удео на тржишту) са „клијентима“ који стварају тражњу на нелегалном тржишту. Са друге стране нове криминалне организације покушавају да уђу на тржиште и остваре криминални профит. Затим, криминалне организације које су највећи снабдевачи тржишта теже да наметну улове „пословања“ који њима одговарају и монополизују снабдевање тржишта. Надлежни државни органи за сузбијање организованог криминала покушавају да својим активностима спрече деловање криминалних организација и ефикасно се супротставе појединим облицима криминала (*шема 1.*).

Zambada-Garcia Sinaloa вођа супарничке криминалне организације и повећава удео на тржишту захваљујући повећаном обиму трговине опојном дрогом (Small & Taylor, 2006: 8).

За боље разумевање односа на нелегалном тржишту између супротстављених страна занимљива је и студија о нелегалном тржишту трговине опојним дрогама у Италији, Немачкој и Русији (Paoli, 2001: 31). Тржишта опојне дроге ове три земље које су обухваћене истраживањем су отворена тржишта, веза између криминалних организација која дилују дрогу више личе на ривалске односе него на споразумно деловање. Заправо тамо нема граница за улазак на нелегално тржиште. Иако неки добављачи (италијанска мафија и др.) повремено стварају монопол који имају над осталим локалним (обично мањим) тржиштима, у већини европских земаља и

⁵ Ruter, P. (1985). *The Organization of Illegal Markets*. Washington: International Institute of Justice.

руских градова, криминалне организације која се баве наркотицима радије прихватају цену него што је сами одређују. Ово значи да нико од њих није у стању да утиче знатно на вредност цене мењајући квантитет понуде. Када има пуно купаца и добављача на тржишту, ниједан добављач или купац не може одредити цену.

Шема 1. Супротстављене стране на нелегалном тржишту

У случајевима да се нелегално тржиште развија (расте потражња) криминалне организације проширују своје криминалне активности и остварују веће стопе криминалног профита. Тако, активности државних органа надлежних за спровођење закона могу утицати на међусобне односе на нелегалном тржишту између ривалских криминалних организација. На пример, пошто је полиција убила *Ramona Arellana Felix*, који је био на челу *Tijuana* картела у Мексику 2002. године, његове послове преузима *Ismaela*

У трговини на мало на нелегалном тржишту потражња и могућности остваривања криминалног профита утичу на тржишна дешавања. На нелегалном тржишту постоји мало криминалних организација које потпуно владају тржиштем и држе монопол, постоји и мало криминалаца који самостално улазе на тржиште. Већина криминалаца се удружује у мрежу или хијерархију да би ојачала своју позицију међу конкуренцијом на тржишту. Удружујући снаге са другим криминалцима, повећава се удео на тржишту и ствара се додатна вредност коју учесници деле (Pérez, 2007: 123).

Друга студија која је проучавала колумбијско тржиште трговине наркотицима показује да постоје ривалске тржишне стране (Kenney, 2007: 235). Наиме, асоцијација која одређује фиксну цену, никада није доминирала над колумбијском трговином наркотицима. Тако и у случајевима када су *Medellin* и *Cali* картели били на врхунцу, производња и извоз кокаина из Колумбије су били високо конкурентни. Постојале су и независне криминалне организације у више од 10 градова, које су прокријумчариле велику количину кокаина на америчка и европска тржишта. Међутим, већина ових криминалних организација договарала је своје активности са *Паблом Ескобаром*, *Орчоа* браћом и другим познатим трговцима наркотицима у циљу контролисања цена и монополизовања тржишта. Различите криминалне групе, повремено су уједињавале своја средства, не би ли комплетирали велике испоруке наркотика. И поред постојања контаката између криминалних организација већина је упорно тежила да задржи сопствене изворе набавке, финансирања и клијентелу.

Механизми тржишта одређује фиксну цену на тржишту базирајући се на понуди и тражњи. Добављачи су вољни да продају више производа ако је цена виша, а потрошачи ће више куповати ако је цена нижа. Тако, повећање цене производа води повећању понуде, а паду тражње. Крива понуде и тражње ће се мењати услед промене цене и количине робе на тржишту. На пример, ако нека криминална група буде елиминисана са нелегалног тржишта од стране конкуренције долази до пада количине производа на тржишту и раста цене. Међутим, оваква ситуација се не задржава дуго јер долази до уласка нових криминалних организација на тржиште привучених екстра профитом и убрзо долази до стабилизације понуде кроз доступност велике количине производа и пада цена. Потражњу на нелегалним тржиштима одређује велики број фактора. Потрошачи могу да зависе од робе која долази на тржиште што је случај са многим опојним дрогама, али потрошачи могу бити вољни да потражују што је случај са онима који траже сексуалне услуге.

Нелегална тржишта постају глобална у савременом окружењу које ствара могућности за повећање стопе криминалног профита. Слободан промет роба и услуга, људи, новца, савремена технологија, рушење традиционалних граница између држава утиче на ширење и глобализацију нелегалних тржишта. Истраживање Еуропола спроведено 2006. године указује да се нелегална тржишта шире ван државних граница, зато што је потражња присутна у више земаља а понуда незадовољавајућа (Europol, 2006: 26). Према овом истраживању из регије Североисточне Европе креће нелегална трговина с обзиром на високо опорезоване производе посебно у Нордијским земљама и ван њих; Југозападна Европа, се повезује са илегалном имиграцијом, кокаином, трговином канабиса који се даље

дистрибуирају у Европску унију; Југоисточна Европа се посебно повезује са трговином наркотицима, илегалном имиграцијом и трговином људима и ове активности се преносе на целу Европску унију.

Еластичност цене, понуде и тражње ће варирати од тржишта до тржишта. На пример, на тржишту наркотика на ком су конзументи потпуно зависни од дневне дозе, еластичност може бити веома ниска, која год да је цена не смањује се тражња да би се задовољиле потребе на тржишту. Зависници од опојних дрога не бирају средства да би дошли до дневне дозе опојне дроге и спремни су да плате и високе цене. Наравно висина цене опојне дроге може да утиче на ширење тржишта и доступност новим конзументима, али и на појачану заинтересованост нових криминалних организација за учешће на нелегалном тржишту привучених високим стопама криминалног профита.

5. Анализа нелегалних тржишта

У циљу што бољег разумевања дешавања на нелегалном тржишту потребно је анализирати поједине области значајне за његово функционисање. Анализу тржишта најчешће чине области анализе потрошача, анализе тржишних актера, конкуренције на тржишту и тржишних удела. Овако постављен модел тржишне анализе можемо применити и на нелегална тржишта. У току организационе анализе идентификују се слабе тачке објекта криминалистичке обраде тако да би надлежни државни органи могли да се предузму адекватне мере у спречавању штетних последица деловања анализиране организације.

Фокус *анализе потрошача* је да развије шему сегментације, делећи тржиште на различите саставне делове које чине различите групе потрошача (зависници од опојних дрога, уживаоци сексалних услуга и др.). У оквиру ове анализе потребно је развити детаљне профиле сваког сегмента тржишта фокусирајући се на различите варијабле које могу да се разликују међу сегментима (демографске, географске, бихевијоралне, бенифитне и др.). У принципу сегментацијом тржишта се реализује процес поделе тржишта на хомогене групације потрошача, чиме се ближе дефинишу поједини тржишни сегменти и препознају жеље и потребе потрошача или корисника услуга.

Анализа тржишних актера бави се питањима препознавања модалитета за оптимално и рационално коришћење ресурса криминалне организације у остваривању циљева. У анализи структуре криминалне организације најчешће користимо три приступа. Први је анализа величине и моћи криминалне организације заједно са циљевима, што се односи на

давање одговора на питање: – да ли величина и снага организације омогућавају остварење постављених циљева. Други анализира ефикасност структуре саме по себи, јер један организациони модел не мора да исте резултате ефикасности ако се примењује на различите организације које делују на различитим нелегалним тржиштима. Трећи, анализира везе и међусобне утицаје између различитих група у организационој хијерархији, чиме се могу идентификовати доминантни чиниоци унутар саме криминалне групе.

Анализа конкуренције обухвата израђивање детаљних профила сваког конкурента на нелегалном тржишту, фокусирајући се посебно на њихове слабости и предности. Током ове анализе детаљно ће се испитати трошкова структура сваког конкурента, извори прихода, средства и компетентност, конкурентна позиција, разликовање производа, степен вертикалне интеграције, савезници и везе са представницима власти. У зависности од конкретних потреба могу се вршити процене циљева криминалне организације, дистрибуције моћи у оквиру организације, људски и техничких ресурса, процеса одлучивања и друго.

Удео на тржишту је проценат или део укупног расположивог тржишта или његовог дела које снабдева криминална организација. Можемо га изразити као приход од продаје криминалне организације подељен са укупним приходом продаја расположивих на том нелегалном тржишту. Такође, можемо га изразити и као количину јединствене продаје криминалне организације подељену са укупном количином продатих јединица на том криминалном тржишту. У случајевима када се очекује пад укупне количине тржишта, неки могу повећати свој удео на тржишту, одржавајући свој обим продаје. На пример, ако посматрамо тржиште пружања сексуалних услуга докле год је „продаја секса“ нелегална, организатори и клијенти крше закон. Криминалне организације које се баве трговином жена у циљу сексуалне експлоатације на нелегалном тржишту међусобно деле своје интересне зоне. У случају да полиција својим активностима елиминира неку од криминалних организација са криминалног тржишта то омогућава другима да повећају свој удео на тржишту. Повећање тржишног удела је један од најважнијих циљева који се користи у легалном пословању, али представља и приоритетни циљ деловања криминалних организација.

Истраживањем које је проучавало нелегално тржиште цигарета у Холандији дошло се до сазнања да је тамошње тржиште релативно отворено у односу на могућности уласка на ово тржиште (van Dijk, 2007: 165). Према овом истраживању процењено да ће удео на тржишту неопорезованог дувана 2003. године бити 3% а 2005. године 5%, док је укупна потрошња дувана у Холандији опадала. Нелегална трговина цигаретама у Холандији ослања на

ограничене мреже које се састоје од једног или два добављача и око десетак купаца на велико. У оваквим условима стопа криминалног профита на тржишту је велика, а ризик релативно низак.

Занимљива је и студија „црног“ тржишта цигарета у Естонији (Markina, 2007:204). Удео тржишта неопорезованог дувана у Естонији, процењен је много више него што је у Холандији. То је због суседних држава, као што је Русија, које имају јефтинији дуван и због тога цене дувана расту брже у Естонији него у Холандији. Да би приступила Европској Унији, Естонија веома брзо морала да усагласи порез на цигарете и другу дуванску робу. За једног обичног пушача то је значило невероватно повећање цене цигарета за релативно кратко време. Последица тога је, да су многи пушачи потражили алтернативне изворе набавке и пронашли га на „црном“ тржишту. Истраживање у Естонији показало је да је око 60% испитаника спремно да купи нелегалне цигарете, а због високе цене цигарета на легалном тржишту. Док је бокс легалних цигарета коштао 2,05 € у 2007. години, бокс нелегалних цигарета коштао је 0,57 €. Места где су се продавале нелегалне цигарете су добро позната јавности у Естонији. Муштерије су нелегално куповале цигарете или директно од продавца на улици (53%) или код продавца кући (35%). До већине нелегалних цигарета долази се кријумчарењем.

Тржишни удео има потенцијал да увећа профите с обзиром на позитивну или никакву промену у величини тржишта. Повећање тржишног удела омогућава криминалним организацијама да промене структуру у ривалској игри снага на нелегалном тржишту. Наиме, знатно повећање удела на нелегалном тржишту подразумева смањење утицаја конкурентских криминалних организација, клијената, снабдевача и нових криминалних организација. У економском смислу повећање тржишног удела је део тржишног менаџмента, који фокусира пословну дисциплину на практичну примену тржишних техника и менаџмента средстава и активности једне тржишне организације. Структуре криминалних организација су често усмерене на анализу утицаја нивоа, времена и састава потражње клијената на начин на који ће испунити циљеве организације. У тржишном надметању криминалне организације поред легалних пословних метода користе и криминалне методе (претње, уцене, насиље, корупцију и др.) с циљем повећања удела на нелегалном тржишту. Криминалне организације развијају тржишну стратегију базирану на објективном разумевању сопственог „бизниса“ и анализи тржишта на коме послују.

Незаобилазан део наведених анализа требало би да буду процене промета на нелегалном тржишту. На пример, на основу неких процена број наркомана у Републици Србији креће се између 80 000 и 120 000. Уколико узмемо број наркомана од 80 000, а претпоставимо да је дневна потреба

наркомана за опојном дрогом 1 грам, простом рачуницом долазимо до дневне потражње на нарко тржишту од око 80 килограма (80 000 грама). Када ове податке узмемо на месечном нивоу то је око 2,4 тона опојне дроге за целокупно нарко тржиште, а што би значило да је на годишњем нивоу тражња око 28,8 тона опојне дроге. Простом рачуницом можемо доћи и до процене обима новчаних токова на нарко тржишту, ако знамо да је просечна цена 1 грама хероина око 10 € и ову вредност помножимо са годишњом потрошњом долазимо до новчаног износа од око 288 милиона €. Питање за даљу анализу је колико од наведене суме новаца представља криминални профит и шта се даље дешава са њим. Наведен пример је илустративне природе и указује на значај научног истраживања нелегалних тржишта, јер без научно засноване анализе не можемо говорити ни о ефикасним стратегијама сузбијања организованог криминала.

6. Закључак

Криминалне организације профит „генерисан“ на нелегалном тржишту често користе као економску полугу моћи за инфилтрацију у политички систем финансирањем политичких структура, а тиме и за стицање политичке моћи која се повратно користи за повећање економске моћи криминалних организација. Велике количине нелегално стечених средстава које поседују криминалне организације представљају потенцијалну опасност за корумпирање у легалном пословању и државним органима, нарушавају интегритет финансијских институција и прањем новца омогућавају укључивање у легално пословање.

Ефикасност у реализацији криминалних намера организовани криминал остварује коришћењем експертских знања, криминалних и легалних метода и прилагођавањем структура криминалних организација посебностима глобалног и локалних нелегалних тржишта. У савременим условима криминалне структуре су засноване на организационим моделима који им омогућавају све већу професионалност и ефикасност. Ови организациони модели најчешће су устројени према функционалном и тржишном принципу, градећи криминалне мреже које су прилагођене потребама деловања на нелегалном тржишту и у легалним економским токовима.

Савремене криминалне организације шире сфере утицаја на сва поља друштвеног живота и постају опасност по националну и међународну безбедност. Истраживање нелегалног тржишта ствара основе за боље разумевање природе савременог организованог криминала који контролише нелегална тржишта. Креирање стратешких опредељења за супротстављање

организованом криминалу није могуће без базичних сазнања о организацији и начину функционисања нелегалних тржишта. Спознајом специфичности организације и функционисања нелегалних тржишта омогућава се правилан избор метода за ефикасније супротстављање деструктивном деловању криминалних организација које контролишу нелегално тржиште.

7. Литература

1. Becker, G. (1985). The Economic Approach of Fighting Crime. *Bussnies Week*, No. 28, 18–31.
2. Chang, J.J., Lu, H.C., and Chen, M. (2005). Organized crime or individual crime? Endogenous size of a criminal organization and the optimal law enforcement. *Economic Inquiry* 43 (3): 661–675.
3. Europol. (2006). OCTA: *EU organized crime threat assessment 2006*. European Police Office, The Hague, The Netherlands.
4. Kenney, M. (2007). The architecture of drug trafficking: Network forms of organization in the Colombian cocaine trade. *Global Crime* 8 (3): 233–259.
5. Markina, A. (2007). Cigarette black market in Estonia. In *Crime business and crime money in Europe: a dirty linen of illegal enterprise*, Eds. P.C. van Duynе, A. Maljevic, M. van Dijck, K. von Lampe, and J. Harvey, 195–208. Nijmegen, The Netherlands: Wolf Legal Publishers.
6. Naylor, R. (1999). A critique of follow-the-money methods in crime control policy. *Crime, Law and Social Change*, 32, 9–31.
7. Paoli, L. (2001). *a e “invisible hand of the market”: a e illegal drugs trade in Germany, Italy and Russia*. Third Colloquium on Cross-border Crime, Police Academy Bratislava, Slovak Republic, October 19–38.
8. Pérez, N. (2007). *Crime networks*, Job Market Paper, University of Maryland, College Park.
9. Ruter, P. (1996). The Mismeasurement of Illegal Drug Markets: the implications of Its Irrelevance. in S. Pozo, ed., *Exploring the Underground Economy*, Michigan: W.E. Upjohn Institute.
10. Ruter, P. (1985). *The Organization of Illegal Markets*, Washington: International Institute of Justice.
11. UNODCCP. (2001). *Global Illicit Drug Trends 2001*. New York.
12. Small, K. and Taylor, B. (2006). State and local law enforcement response to transnational crime. *Trends in Organized Crime* 10 (2): 5–17.

13. van Dijck, M. 2007. Cigarette shuffle: Organising tobacco tax evasion in the Netherlands. In *Crime business and crime money in Europe: á e dirty linen of illicit enterprise*, Eds. P.C. van Duyne, A. Maljevic, van Dijck, M., K. von Lampe, and J. Harvey, 157–194. Nijmegen, The Netherlands: Wolf Legal Publishers.
14. Weenink, A. (2004). *Crime without frontiers: Crime Pattern Analysis Eastern Europe, 2002-2003*, Driebergen. Netherlands: Korps Landelijke Politiediensten, p. 32.

Примљено: 02.10.2010.

Одобрено: 06.12.2010.

UDC: 339.13.025.4

ILLEGAL MARKET: SPECIFICS OF ORGANIZATION AND FUNCTIONING

Mirko Kulić¹, Ph.D., Goran Bošković², Ph.D.

¹ Faculty of Business Studies, Megatrend University, Belgrade

² Academy for Criminalistic and Police Science, Belgrade

Summary

This paper is inspired by actual problems of suppression organized crime, which largely control the illegal market. Therefore, the aim of this paper to highlight the most important aspects of the investigation of illegal markets, whose knowledge enables the creation of effective strategic positions in the fight against various forms of organized crime. Modern criminal organizations are profit-oriented and market-structured, and methods of operation used a combination of crime and methods of modern business organizations. In the paper, special attention was paid to the distinction between traditional and market-oriented property crime, the specific organization of illegal markets, the principles of operation of illegal markets, and basic elements for the analysis of illegal markets.

Keywords: illegal market, organized crime, property crime market-oriented, organization and operation of illegal markets.

Author's Address:

Dr Mirko Kulić
Fakultet za poslovne studije
Megatrend univerzitet
Goce Delčeva 8, 11070 Novi Beograd
E-mail: mkulic@megatrend.edu.rs